

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Лабінської Оксани Михайлівни «Реалізація екологічної складової у навчанні хімії учнів основної школи Словацької Республіки», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (хімія) (014 – Середня освіта)

Актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, темами. Актуальність дослідження Оксани Михайлівни Лабінської на тему «Реалізація екологічної складової у навчанні хімії учнів основної школи Словацької Республіки» зумовлене затребуваністю суспільства у високоосвіченій людині, здатній взяти на себе компетентну відповідальність за нові напрями суспільного поступу, безпечний стан довкілля, біосфери перед сучасними та майбутніми поколіннями людей. Адже впродовж останніх десятиріч спостерігається порушення рівноваги в біосфері внаслідок діяльності людини, що призводить до незворотних процесів в ноосфері.

Саме тому дисертантка пропонує, починаючи з основної школи, реалізовувати екологічну складову. Учні закладів загальної середньої освіти мають бути здатними компетентно застосовувати набуті знання, вміння та навички в конкретних виробничих і технологічних умовах, творчо мислити, самостійно вирішувати екологічні проблеми, забезпечуючи дотримання правил екологічно безпечної поведінки в навколишньому природному середовищі. Адже саме під час навчання в школі відбувається становлення основ екологічної компетентності й екологічної культури в учнів, що призводить в подальшому до сформованих екологічної поведінки і цілісного світогляду.

Виявлені дисертанткою об'єктивні суперечності підносять актуальність досліджуваної проблеми. Зазначаючи існуючі суперечності дисертантка пропонує шляхи їх розв'язання в умовах основної школи, що уможливорює відповідність змісту освіти сучасним вимогами до формування екологічної компетентності учнів основної школи та рівня підготовки вчителів до формування цієї компетентності.

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз структури та змісту дисертації, автореферату та наукових праць Лабінської Оксани Михайлівни підтверджує актуальність обраної теми дослідження, достатній ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень та висновків, що виносяться на захист, їх практичну значущість, а також про глибокий аналіз

питань, пов'язаних із процесом реалізації екологічної складової у навчанні хімії учнів основної школи Словацької Республіки.

Наукові положення, висновки і рекомендації є логічно викладеними, достовірними й достатньо аргументованими. Це підтверджено глибоким аналізом основних теоретичних питань досліджуваної проблеми, спираючись на глибоку джерельну базу наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених (загалом до списку використаної літератури входить 327 джерел, із них 223 є іноземними). Запорукою цьому слугувало правильно вибудоване методологічне підґрунтя дослідження, зокрема вдала схарактеризовано систему екологічної освіти Словацької Республіки, розвиток і становлення шкільної хімічної освіти.

У контексті поставлених завдань і підібраних підходів до їх вирішення Оксаною Михайлівною обґрунтована роль закладів освіти у процесі набуття учнями екологічної компетентності, адже саме в період навчання в школі, як доводить дисертантка, відбувається формування в особистості основ екологічної компетентності й екологічної культури, що веде в подальшому до сформованих екологічної поведінки і цілісного світогляду.

Наукова новизна, теоретична та практична значущість результатів дослідження. Вагомим доробком дисертаційної роботи є насамперед її наукова новизна й теоретична значущість. Дисертанткою схарактеризовано систему шкільної хімічної освіти, акцентуючи увагу на екологічній складовій; визначено та наукового обґрунтовано умови реалізації екологічної складової у навчанні неорганічної та органічної хімії; розроблено методичні рекомендації щодо впровадження словацького досвіду екологізації шкільної хімічної освіти в навчальний процес основної школи в Україні; розкрито зміст і форми організації навчання учнів хімії з елементами екології у Словаччині.

Основні положення наукової новизни дисертаційного дослідження визначаються особистим внеском авторки у розв'язання актуальної наукової проблеми в галузі освіти, що полягає в обґрунтуванні теоретичних і практичних засад екологізації хімічної освіти в основній школі Словацької Республіки, які будуть корисними і для шкільної природничої освіти України.

Найсуттєвіші результати дослідження. Найбільш значущими результатами дослідження, що становлять наукову новизну, розкривають сутність і зміст роботи та виносяться на захист, є такі: вперше *теоретично обґрунтовано* цілі, зміст, засоби, форми та методи реалізації екологічної складової у навчанні хімії учнів основної школи Словацької Республіки, що ґрунтуються на принципах неперервності (навчання протягом життя), комплексності, доступності, єдності формальної та неформальної ЕОВ,

міжпредметності, регіональності і забезпечують формування ціннісного ставлення до природи; *визначено* умови реалізації екологічної складової у навчанні неорганічної та органічної хімії, що полягають у комплексному підході до вивчення навколишнього середовища з використанням міжпредметних зв'язків; врахуванні індивідуальних вікових особливостей школярів, їх пізнавальних та творчих можливостей; виборі оптимальних форм та методів навчання; використанні активізуючих методів навчання; організації практичної діяльності у найближчому докільці по його покращенню та охороні; *доведено* доцільність впровадження словацького досвіду екологізації шкільної хімічної освіти в навчальний процес основної школи в Україні завдяки вдосконаленню змісту й методики викладання неорганічної та органічної хімії, проведенню лабораторних робіт та виконанню проєктів; *вдосконалено* зміст і форми теоретичної та експериментальної роботи учнів на заняттях у класі, лабораторії, під час екскурсій, на природі (мотиваційні бесіди, ситуативний метод, обговорення, дискусії, кооперативне навчання, створення проблемних ситуацій, навчальні проєкти тощо) на основі вивчення досвіду навчання хімії у Словаччині.

Наукова новизна одержаних результатів і їх наукова цінність полягають у багатоаспектному представленні результатів дослідження, а це свідчить про вагомий внесок у теорію та практику як вітчизняної дидактики так і системи екологічної освіти Словацької Республіки.

Заслужують на увагу виявлені та теоретично обґрунтовані дисертанткою умови реалізації екологічної складової у навчанні неорганічної та органічної хімії, що полягають у комплексному підході до вивчення навколишнього середовища з використанням міжпредметних зв'язків; врахуванні індивідуальних вікових особливостей школярів, їх пізнавальних та творчих можливостей; виборі оптимальних форм та методів навчання; використанні активізуючих методів навчання; організації практичної діяльності у найближчому докільці по його покращенню та охороні; – доведено доцільність впровадження словацького досвіду екологізації шкільної хімічної освіти в навчальний процес основної школи в Україні завдяки вдосконаленню змісту й методики викладання неорганічної та органічної хімії, проведенню лабораторних робіт та виконанню проєктів;

Не викликає сумніву практичне значення дослідження, яке полягає у розробленні й упровадженні у практику закладів загальної середньої освіти навчально-методичний посібник, в якому реалізовано екологічну складову змісту хімічної освіти на прикладі науково-дослідницьких проєктів.

Оцінка повноти викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях та авторефераті.

Беззаперечною заслугою дисертантки варто вважати отримані результати дослідження, що забезпечено чітким визначенням об'єкту, предмету та мети дослідження, комплексним підходом до вирішення завдань, методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, що підтверджується результатами практичної перевірки і коректним опрацюванням отриманих експериментальних даних, їх кількісним і якісним аналізом та виваженою інтерпретацією й таблично-графічною ілюстрацією, а також використанням методів математичної статистики, експертним оцінюванням, що надає отриманим науковим результатам роботи необхідної переконливості та практичної спрямованості.

Наукові положення, висновки дисертації та рекомендації конкретизовано у авторефераті, а також розкрито у 19 наукових працях, серед яких 6 статей у фахових наукових виданнях України, 2 – у закордонних наукових виданнях, 2 – у виданні, яке входить до наукометричних баз, 10 – матеріали наукових та науково-практичних конференцій.

Оксана Михайлівна брала участь у 7 міжнародних та 4 всеукраїнських науково-практичних конференціях, під час яких здійснено апробацію наукових досліджень.

Дисертацію написано на належному науковому рівні. Здобувачка володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, розміщені в ній демонстраційні матеріали задля візуалізації результатів дослідження. Аналіз структури та змісту дисертаційної роботи, а також автореферату, наукових публікацій дає підстави стверджувати, що вони достатньо відображають результати дослідження, які досягнуті комплексним використанням адекватних меті і завданням методів наукового пошуку та потужної джерельної бази, яка піддавалась всебічному аналізу та науковому узагальненню.

Усебічний аналіз дисертації Лабінської Оксани Михайлівни дає всі підстави оцінити її як самостійно виконану наукову роботу, яка має наукову новизну, вагоме теоретичне та прикладне значення в сучасній педагогіці в аспекті реалізація екологічної складової у навчанні хімії учнів основної школи, представленої в дослідженні на прикладі системи освіти Словацької Республіки. Актуальність і доцільність такого дослідження пов'язана з необхідністю реформування шкільної хімічної освіти задля виховання молодого

покоління з високим рівнем екологічної культури, спроможного вийти зі стану екологічної кризи, подолати споживацьке ставлення до природи шляхом формування нового розуміння взаємовідносин між людиною і довкіллям та входженням України в європейський освітній і науковий простір і як наслідок – впровадження зарубіжного досвіду екологізації змісту освіти.

Не менш важливим у дисертації є розроблений навчально-методичний посібник і методичні рекомендації, які впроваджено в освітній процес, де проводився педагогічний експеримент, що засвідчено довідками: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (акт впровадження), ДВНЗ «Волинський національний університет імені Лесі Українки» (довідка № 03-28/03/135 від 20.01.2021 р.), Ужгородської спеціалізованої школи I-III ступенів №5 з поглибленим вивченням іноземних мов Ужгородської міської ради Закарпатської області (довідка № 380 від 27.10.2020 р.), Класичної гімназії Ужгородської міської ради Закарпатської області (довідка № 01-21/9 від 15.01.2021 р.), Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-07/441 від 02.12.2020 р.), Ракошинської та Великолучківської ЗОШ I-III ступенів Мукачівської районної ради Закарпатської області, Пряшівського університету в Пряшеві (довідка від 08.01.2021 р.).

Висновки до дисертації аргументовані й переконливі. Вони повною мірою висвітлюють найбільш важливі наукові та практичні результати дослідження, які сприяли розв'язанню наукової проблеми та завдань до неї. Наявні у висновках кількісні показники одержаних результатів підтверджують їх достовірність.

Отже, викладене вище засвідчує належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій дослідження, що забезпечено ґрунтовним теоретичним аналізом проблеми, застосуванням комплексу наукових методів і принципів самоорганізації наукового пізнання. Рецензована дисертаційна робота є самостійним оригінальним дослідженням, яке виконано на належному теоретичному й методологічному рівнях, а її авторка досконало володіє дослідницькими вміннями і навичками у галузі теорії і методики навчання хімії, яка переконливо аргументує авторські узагальнення, формулює логічні та об'єктивні висновки.

Зауваження до змісту дисертації.

Водночас, зважаючи на те, що будь-яке дослідження має характер живого пошуку, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання, а саме:

1. У розділі 1 дисертації здійснено комплексний аналіз науково-педагогічних джерел для уточнення змісту поняттєво-категорійного апарату дослідження, представлено результати студіювання наукових праць вітчизняних та словацьких учених щодо тлумачення таких понять, як: «екологічні знання», «екологічне мислення», «екологічна свідомість», «екологічна поведінка», «екологічний світогляд», «екологічна компетенція». Проте не розкрито сутність і зміст ключового поняття «екологізація», яке фігурує в кожному параграфі дисертації і, на якому акцентується увага при розкритті основних результатів дослідження. Варто було б подати й авторське визначення сутності та змісту поняття «екологічна складова змісту освіти».

2. На с. 61-69 дисертації, цитуючи вітчизняних і зарубіжних науковців, дисертантка наводить низку питань, навколо яких вчені пропонують здійснювати екологізацію змісту хімії. Проте в дисертації не знаходимо пропонованих прикладів екологізації змісту шкільного курсу хімії Словацької Республіки, системі освіти якої присвячена тематика дисертаційного дослідження.

3. У дисертації досить поширеним є поняття «екологічна освіта і виховання». Чи не є це калькою? Адже поняття «освіта» включає і виховання, і навчання. Так, Академічний тлумачний словник української мови трактує поняття «освіта» як систему виховання і навчання особистості...

4. На с. 99 дисертації подано наскрізні теми Державної освітньої програми для основної школи Словаччини, які, як пише дисертантка, є важливим елементом освіти та беруть участь у формуванні та розвитку ключових компетенцій і екологічної компетентності (мультикультурне виховання; медіа-освіта та інші). Варто було б розкрити їх детально, адже це і є суттєвою особливістю екологічної складової навчання хімії в системі освіти Словацької Республіки. Саме на цьому варто було б зосередити увагу, зазначити в методичних рекомендаціях для українських педагогів.

5. У роботі зустрічаються стилістичні та граматичні неточності.

Водночас викладені зауваження та побажання не є концептуальними і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка є

самостійним, завершеним дослідженням, а її результати роблять вагомий внесок у теорію навчання.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Дисертаційна робота Лабінської Оксани Михайлівни «Реалізація екологічної складової у навчанні хімії учнів основної школи Словацької Республіки» є завершеним, цілісним, самостійним дослідженням, яке має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку сучасної педагогічної науки в цілому, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор Лабінська Оксана Михайлівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (хімія).

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук,
професор, в. о. завідувача кафедри
фізичної культури та спорту
Національного університету

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Л. М. Рибалко

Проректор з наукової та міжнародної
роботи Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
кандидат економічних наук, доцент

С.П. Сівіцька